

Dzsáhiz: K. al-bukhalá

[p. 53]

Az egyik barátunk pékje mesélte nekünk, hogy ez a kapzsi ismerősünk megkorbácsoltatta őt, amiért nem jól sütötte a kenyeret. Merthogy azt mondta neki: Azt a kenyeret, amit én eszem, rendesen süsd át. A többiekét csak félig; a gyerekek és a vendégek kenyerét meg épp csak annyira tedd a tűz közelébe, hogy kicsit megkapja, és a tészta valamennyire összeálljon. Nahát ez aztán meghaladta a pék képességeit. Mivel nem tudta megfelelően teljesíteni az utasításokat, annyi korbácsütést kapott, mint amennyi egy paráználkodó szabad férfinak jár.

Elmeséltem ezt a történetet Abd Allah al-Arúdinak, mire azt mondta: Nem hallottad a gödölyés történetet? Nyolcvan korbácsütéssel büntette a sütő mestert, amiért nem jól sütötte meg a gödölyét. Merthogy azt mondta neki: Csak akkor tedd be a gödölyét a kemencébe, amikor már az asztalt terítjük, hogy aztán majd én szemrehányást tehessek neked, amiért olyan lassan készül az étel. Erre fel te mondd azt, hogy már majdnem kész. Aztán meg szolgálj fel, minthogyha sürgettelek volna. Így aztán, ha csak félig átsülve kerül az asztalra, majd arra fogom, hogy a vendégek türelmetlenkedtek, és ők nem bírták kivárni, míg rendesen átsül. Ha nem eszik meg, akkor tedd vissza a sütőbe, és holnap szolgálj fel hideg sültnek. Így aztán egy gödölye is megteszi majd kettő helyett. De egy szép napon a sütő mester jól átsütve szolgálta fel a gödölyét, és a vendégek meg is ették az utolsó falatig. Erre aztán nyolcvan korbácsütéssel büntette, mint amennyi annak jár, aki rossz hírbe hoz egy szabad nőt.

Ahmad ibn al-Muszanna mesélte nekünk egy jól megtermett, sokat ivó, nagy tudású, befolyásos közös barátunkról, hogyha az vendégeket hív az asztalához, hogy csirkét, lepényt és egyebeket egyenek, akkor először is elküldi a szolgát a pékkel együtt a házvezetőhöz, hogy az állítson ki igazolást a konyhamester számára arról, hogy ő valóban utasítást adott arra, hogy a vendégek számára főzzenek.

Láttam egyszer ezt az embert, amikor felszolgáltak neki egy csirkét. Fogta és kettészakította, egyik felét a jobbján ülőnek, másik felét a balján ülőnek adta. A szolgának meg azt mondta: Te legény, most már hozz egy puhára sültet, mert ez túl rágós volt. Én azt hittem, hogy azért fitymálja le, amit a két vendégnek adott, hogy azok többet ne akarjanak az asztalához ülni. De aztán hallottam őket, hogy dicsőítik ezt a kapzsit azért, amit kaptak tőle; nem úgy, mint én.

Időnként előfordult, hogy neki külön ételt szolgáltak fel, például egy kövér fajdkakast, vagy a legpuhábbra sült csirkét. Egy ilyen alkalommal kialudt a gyertya, és a sötétséget kihasználva Ali al-Aswari rávetette magát ennek a kapzsinak a tányérjára, mondván, hogy amit senki se lát, azért senki se tehet szemrehányást. De a kapzsi azonnal rájött, hogy a másik miben mesterkedik, habár különben nem egy értelmes ember, csak ebben a tekintetben. Azt mondta: Nahát ezért van az, hogy a királyok nem esznek együtt a plebsszel.

Ahmad ibn al-Muszanna mesélte, hogy mit műveltek a kenyérrel, ami az étkezés után megmaradt. Ami csak egy kicsit saftos lett, azt jól ledörzsölték róla. Amit már megkezdtek, azt szépen körbevágták, mintha direkt olyan formájú lenne. Aminek már csak a fele, negyede maradt meg, azt csíkokra vágták és a sült mellé tették, a maradékból meg kenyérlevest főztek. [...]

p. 55

A történetek szereplői közül nem nevezzük meg se azokat, akik arcátlanul kitarják jellemük gyengeségeit, se azokat, akik kényesen takargatják hibáikat. Ezeket azért nem nevezzük meg, mert nem akarunk a becsületükbe gázolni, és mert megadjuk a nekik járó tiszteletet; azokat meg azért nem, mert Isten is eltakarja a vétkeket, ezért hát nekik is jár a diszkrétció. Csak azt említjük név szerint, aki se nem ilyen, se nem olyan; és csak azt nevezzük meg – esetleg – aki maga is gyakran tréfálkozik a hibáival. Aki ugyanis saját hibáit nyíltan emlegeti, az épp ezzel igyekszik elkerülni, hogy mások hibáztassák őt.

[p. 56]

Abu Dzsfar története

Sose láttam olyan embert, mint Abu Dzsfar al-Tarszúsi. Egy alkalommal vendégségbe ment; megtisztelték és parfümöt hoztak neki, bekenték drága illatszerrel a bajszát és az oldalszakállát. De [az illatszertől, ami rákenődött a szájára is] viszketett a felső ajka. Erre fel az ujját az ajkai közé tette, és úgy igyekezett visszakenni a szájáról a drága illatszert a bajszára, mert attól tartott, hogyha kívülről töröli meg a száját, még letöröl valamit a bajszára kent parfümből.

Az ehhez hasonló történetek csak akkor igazán jók, ha a saját szemeddel látod az esetet, mert az írás nem képes arra, hogy mindent eléd vetítsen, és nem tud teljes mértékben és igaz valójában mindent eléd tánni.

[p. 57]

al-Hizámi története

Ami Abu Muhammad al-Hizámi Abd Allah ibn Kászibot illeti, aki Muwajsz és Dáwud ibn Abi Dáwud írnoke volt, nos hát ő volt a legfösvényebb ember, akit csak Isten teremtett, de egyben a legjobb ember is, akit csak Isten teremtett. Neki a fösvénységről megvolt a maga mondanivalója. Olyan ember volt, aki kifejezetten támogatta és preferálta a kapzsiságot, érvekkel igazolta és propagálta a fösvénységet.

Meglátott engem egy alkalommal az első Tisrín hónapban [kb. októberben], egy már kicsit kopottas, könnyű *qumasi* kabátban, amit azért öltöttem fel, mert reggelente kissé hűvös volt. Mire azt mondta nekem: Milyen csúf dolog a pazarlás egy értelmes embertől, és milyen rút dolog az ostobaság egy bölcstől. Sose gondoltam volna, hogy a nemtörődömséged és a hanyagságod olyan mértéket ölt, mint amit látok. Azt feleltem: Mit kifogásolsz rajtam ma, holott tegnap még nem így beszéltél rólam? Mire azt válaszolta: Azt, hogy idejekorán vetted fel ezt a kabátot. Azt feleltem: De ha egyszer olyan hideg volt, hogy már kabát kellett! Még ha Tammúz vagy Ab [nyári] hónapokban lett volna ilyen hideg, akkor is elkelt volna ez a kabát! Azt felelte: Ha így volna, akkor is ehelyett a bélelt kabát helyett egy vastag köpenyt kéne felvegyél, mert az is megtenné, te pedig nem követnél el hibát. De ami azt illeti, hogy ma gyapjúkabátot ölt, az ma még nem megengedhető. Azt kérdeztem: Miért nem? Azt felelte: Azért, mert a nyár végének a pora beleeszi magát a kabátba, és megül a bélésben. Mikor pedig esőre vált az idő, párák lesz a levegő, és átnedvesedik minden, akkor átnedvesedik ez a por is. A por pedig nem más, mint föld, csak hogy a legfinomabb föld. És sós is, úgyhogy hozzátapad a kabát anyaga, és összegyűrődik; mivel a kabát gyapjúból van, és a porszemcsék beletapadnak. Aztán pedig ugyanúgy megeszik, mint a moly, és felzabálják, mint a lárvák. Hiszen a por gyorsabban eszi meg a ruhát, mint a szú a legdrágább puha fát. Ezért hát minél később öltsd fel ezt a kabátot, csak azután, hogy már esőre váltott az idő, megült a por, összetapadt a föld; csak azután, hogy az eső elverte a port, megmosta és megtisztította. Akkor öltsd fel ezt a kabátot, Isten áldásával!

Ennek az embernek az volt a szokása, hogy minden évben csak egyszer látogatta meg a családját Kúfában. Akkor viszont vásárolt nekik annyi gabonát, ami egy egész évre elég volt sütéshez-főzéshez. Megvizsgálta egyik árus gabonáját is, majd a másik árus gabonáját is, tisztázta az árat, majd kiméretett mindkettejük árujából azonos úrmértékkel. Aztán pedig lemérte mérlegen, és azt vette meg, amelyik súlyra nehezebbnek bizonyult. Leginkább a vidéki, és a mószi gabonát preferálta, kivéve, ha közel azonos árban mást is talált. De semmiképpen nem vett *majszáni* gabonát, hacsak nem kényszerült rá. Mivel azt mondta a *majszáni* gabonáról: Az bizony túl finom és gyenge, márpedig a gyomor tüze valóságos ördög. [p. 58] Ezért hát csak követ, vagy ahhoz hasonlóan keményet szabad ennünk. Egy alkalommal azt kérdeztem tőle: Tudod-e, hogy a vidéki kenyér kívülről úgy megkeményedik,

mintha csak agyag, föld és porrétegek volnának rajta? Mire azt felelte: Micsoda kiváló kenyér lehet az! Bárcsak minél jobban hasonlítana a földhöz a keménység tekintetében!

Ha új inget vett fel, vagy frissen mosott ruhát, sose engedte, hogy tömjént égessenek a házában, bármilyen kiváló tömjént hoztak is neki, mivel attól félt, hogy a gyújtós füstje befeketíti az inge fehérségét. De ha akkor hozták a tömjént, amikor már bepiszkolódott az inge, akkor nem elégedett meg pusztán a tömjénégetéssel, és az égetéshez használt gyújtós kellemes illatával, hanem zsírt hozatott, bekente vele a mellkasát, hasát, és még a derekára csavart ruhán belül eső részt is, és csak ezután engedte, hogy tömjénezzenek, hogy a tömjénfüst minél jobban beléivódjék.

Mindig azt mondogatta: Nincs jobb a télnél, mert télen nem száll el a tömjénfüst illata [a zárt házakból], és nem ecetesedik meg a bor, ha nyitva felejtod, és nem romlik meg a leves, ha néhány napig áll is. Ő maga sose égetett tömjént az otthonában, hanem csak a barátainál élvezte a tömjén illatát. Nyáron ilyenkor odahozatta a vastag ruháit is, és felvette az ingére, nehogy az ingébe ivódott tömjénillatból valami is elillanjon.

Egy alkalommal azt mondta: Az ősz haj szaga kellemetlen. Elvégre a fekete haj él, de a fehér halott! [Nem úgy, mint az állatoknál], hiszen a fekete szamar szája körüli fehér szőrzet eleve fehérén nő. Márpedig ebben a városban az emberek megkövetelik az ölelést és a csókot üdvözléskor. A parfüm pedig drága; és a használata vétek. Ha meg van parfümöd, akkor rejtegetned és dugdosnod kell a családod előtt. Hiszen még az illatszeres is elzárva tartja legkedvesebb segédjei előtt is! Véleményem szerint a legjobb, ha az ember szantálfa fésűt használ, mivel az illata kellemes, és a haj könnyen átveszi. Az a legkevesebb, hogy az ősz haj kellemetlen szagát elveszi. Ha szantálfa fésűt használunk, máris egy nagy lépést tettünk előre. Így hát al-Hizámi parfüme nem is volt más, mint a szantálfa fésű, mígszak meg nem halt. Kivéve persze, ha valamelyik barátja illatszerrel kedveskedett neki.

Egyszer Ali al-Aswari kölcsönkért tőle száz dirhemet. Mikor al-Hizámi eljött hozzám, egészen bánatos és megtört volt. Erre fel azt mondtam neki: Csak az szomorkodik [ennyire], aki egy barátjának kénytelen kölcsönözni, holott közben tart attól, hogy nem kapja vissza a pénzét, és ez esetben nem tudna arról jó szívvel lemondani. Vagy az, aki a többiek rosszallásától fél; ezért ha nem ad kölcsönt jószántából, hát ad kényszerből. De számodra a szűkmarkúság olyan ügy, amit illetően rossz híredre kínosan ügyelsz. E tekintetben meg vagyok győződve elszántságodról és hajthatatlanságodról, és hogy nem törödsz vele, ha kapzsinak neveznek is az emberek. Akkor hát miért vagy ilyen megtört és elkeseredett? Azt felelte: Az Isten bocsásson meg! Nem erről van szó. Hanem arról, hogy én már azt hittem, az emberek végképp letettek arról, hogy velem követelődzenek, és hogy ezt az ügyet már egyszer s mindenkorra elintéztem; a hozzám fűződő [reményteli] gondolatok fonálát elvágtam, a szívükbe reménytelenséget plántáltam. Most ez meg olyannak mutat engem, mintha én is csak olyan volnék, mint bárki más. Azért jut az ember a tönk szélére, mert mások követelődnek vele. Amikor nyaggatják, mindenféle cselet vetnek, és csapdát állítanak. De amikor lemondanak róla, akkor végre-valahára biztonságban lehet. Egyszóval Alinak ez a viselkedése egészen arcátlan! Semmi kétségem afelől, hogy nagylelkű embernek tart. Hogy azt hiszi, olyan ember vagyok, aki feléli a vagyonát. Miközben Ali jó barátom! Hátha ő sem ismer, és ő se tudja, milyen vagyok, akkor mit gondolhatnak rólam a szomszédok?! És mit gondolhatnak az ismerősök?! Olyannak mutat, mint aki vizes gyújtóssal gyújt tüzet; mint aki a követ fújja a parázs helyett. Mennyire rettegek, hogy most majd mindenféle kérésekkel fognak zaklatni! Mennyire rettegek, hogy a mennybéli Isten már elhatározta, elveszi vagyonomat!

Azt mondta: Van egy mondás, mely szerint a saját ruhád a másikon jobban áll.¹ De mit mondanának, ha a másik alacsonyabb nálam? Nemde azt, hogy mit szerencsétlenkedik az én ingemben? Ha pedig nagyon magas, én meg nagyon alacsony vagyok, és felveszi az ingemet,

¹ Vagy pedig: Helyesebb, ha odaadod a társadnak, mint ha magad viseled.

nemde furcsállják majd a járókelők? Márpedig ki árthat jobban a barátjának, mint az, aki nevetségessé teszi az emberek előtt? Nem adhatom rá az ingemet, csak akkor, ha megbizonyosodtam róla, hogy pont úgy áll neki, mint nekem. De ugyan honnan lehetne az ilyesmit tudni?

Mindig azt mondogatta: Azt a húst kívánom, ami jó puhára főt; de azt is kívánom, ami egy kicsit keményebb. Erre azt mondtam neki egyszer: Ez olyan, mintha azt mondanád: Két csirkét kívánok enni! Mire azt felelte: Mi az, hogy „mintha azt mondanád”? Pontosan azt mondom, hogy két csirkét kívánok enni! Egy zsíros *khalászi* csirkét, és egy puha *khawámizaki* csirkét.

Egyszer azt mondtam neki: Te már beletörődtél abba, hogy úgy hívjanak: „a fősvény Abdallah”? Azt felelte: Ne vegye el tőlem az Isten ezt a nevet! Mire azt mondtam: Hogyhogy? Azt felelte: Csak azt nevezik fősvénynek, akinek pénze van. Úgyhogy add nekem a pénzt, és hívj, ahogy akarsz! Mire azt mondtam: De bőkezűnek is csak azt nevezik, akinek pénze van! Akit bőkezűnek neveznek, azt gazdagnak tartják, és dicsérik; akit fősvénynek neveznek, azt gazdagnak tartják és elítélik. Úgyhogy a rosszabbik lehetőséget választottad. Mire azt felelte: Nagy különbség van aközött, hogy valakit fősvénynek, vagy bőkezűnek tartanak. Megkérdeztem: És mi volna az? Azt felelte: Mikor azt mondják: „fősvény” azt állítják, megtartja a pénzét. Mikor azt mondják „bőkezű”, azt állítják, kiadja a pénzét. Tehát a „fősvény” olyan elnevezés, ami egyesíti magában a megőrzést és a megrovást; a „bőkezű” azonban olyan elnevezés, ami a dicséretet és az elvesztegetést foglalja magába. Márpedig a pénz ragyogó, hasznos dolog, megbecsülést és hatalmat szerez az ember családjának. A dicséret ellenben csak szellő és csalárdság. Aki a dicséretre ad, gyenge és esendő. Milyen keveset fog majd jelenteni neki a dicséret bősége, ha majd korogni fog a gyomra, meztelen lesz a teste, elvésznek a gyerekei, és kárörvendően nevet rajta az, aki korábban irigyelte.

Egy nap Dáwud b. Abu Dáwudnál voltunk Wászitban, amikor ő volt Kaszkar kormányzója. Ajándékok érkeztek Baszrából, köztük több tömlő sűrű datolyalé, amit a kormányzó szétosztogatott közöttünk. De al-Hizámi nem tartott meg semmit magának, hanem mindent, amit kapott, odaadott valaki másnak.² [60] Én ezt furcsállottam, mert rendesen nem így szokott viselkedni, és nem tudtam elképzelni, mi lehet a szándéka. Azt mondtam al-Makkinak: Jól tudom, hogy al-Hizámi ódzkodik az adástól, és ellensége az adományozásnak. Ami a szerzést illeti, az viszont egyszerre bizonyossága és tévelygése. Hiszen ha szidzsisztáni kigyókat, egyiptomi vipérákat, ahwázi kobraikat nyújtanának felé, azokat is elvennie; a lényeg, hogy szerezzen valamit. Talán azért adta tovább a datolyalevet, amit kapott, mert azt hitte, rosszabbat kapott, mint a többiek? Azt felelte: Én az írnoka vagyok, és régóta jól ismerem. Elhiheted, nem erről van szó, hanem olyasmiről, amire nem jöttél rá. Ekkor odalépett hozzánk al-Hizámi, és én megkérdeztem a dolog felől. Kicsit zavarba jött, de aztán kitérte a lelkét, és azt mondta: A [datolyalé, és az abból készülő pálinka] kára kétszer annyi, mint a haszna. Ha megtartom, az kész csapás! Azt feleltem: Legelső ártalma, hogy az ember megrészedhet tőle. De azt felelte: Ez eszembe se jutott. Mire azt mondtam: Mondd hát akkor, mire gondolsz! Mire azt mondta:

Először is ugye itt van a hordár bére. Aztán meg a tömlők végig veszélyben forognak, mígcsak meg nem érkeznek a házamba. Ha megérkeznek a házamba, a tömlők rögtön lepényért, rizsért, süteményért kiáltanak! Ha azzal menteném magam, hogy eladom őket, akkor szóbeszéd tárgyává teszték, és az ajándékozót furcsállni fogja, hogy pénzzé tettem az ajándékát. Ha meg megtartom őket, csak elfolynak a süteménnyel és hasonlókkal; aztán meg a sütemények vaját kívánják, a vaj meg megint valami mást, míg végül a datolyalé nagyobb kárt okoz nekünk, mint a gyerekek.

² Bejrúti kiadás 115 old. szövegvariánsa.

Ha meg pálinkát főzök belőle, akkor kölcsönöznöm kell edényeket, meg kádat, vennem kell vizet, bérelnem kell valakit, aki alágyújt. És rá kell szánnom az időt a főzésre, mert ha a szolgálóra bízom, az csak összekoszolja a ruháját, és akkor meg szappant meg fehérítőt kell vennünk. Ráadásul minél tovább dolgozik a szolgáló, annál többet követel. Ha pedig nem sikerül a pálinka, akkor feleslegesen adtam ki annyi pénzt, mert a világon semmi hasznom nem lesz belőle.³ Hiszen a *dázi* ecet [ami a datolyaléből pálinka helyett lett] megfesti a húst, megváltoztatja az ízt, és elfeketül tőle a leves. Nem jó semmire, csak arra, hogy megfogja az ételt. Mindez akkor van, ha a datolyalé legalább megecetesedik, de az eredmény legtöbbször se nem pálinka, se nem ecet. Ha mégis sikerül a pálinka – amitől Isten mentsen – és finom lesz, akkor meg muszáj meginni. Egyszerűen nem lehet meghagyni! Ha otthon iszogatom, akkor nem mehetek vendégségbe, hogy a legfinomabb perzsa borokat kóstolgassam; kövér csirkéket, és kaszkari gödölyéket falatozzam, a hegyvidék gyümölcsseit egyem; finom magokat, meg friss zöldségeket ropogtassak. Mindezt olyan vendéglátónál, akinek bőséges a vagyona és semmi hiányt nem szenved, és aki egyáltalán nem törődik velem, hogyan szórja szét a pénzét. Nem beszélve arról, hogy otthon ülve a kellemes társalgást, és a szép zene élvezetét is elszalasztom!

[61] Azonban, ha otthon maradok, hogy megigyam a datolyapálinkát, akkor meg muszáj meghívnom valakit, [hogy társaságom legyen,] és amiatt a valaki miatt meg muszáj kiadnom pár dirhemecskét húsrá, pár fillért ropogtatnivalóra, egy kis aprópénzt zöldségre, fűszerre, na meg a tűzgyújtáshoz szükséges fára. És ez mind pocskékolás! Azonfelül rossz ómen, az elszegényedés [kezdet], és a helyes szokások mellőzése. Ha pedig a vendégem nem jó társaság, akkor még a börtönben lévő rabok is jobb helyzetben vannak, mint én. Ha pedig – amitől az Isten mentsen – a vendégem jó társaság, akkor az Isten már szélesre tárta a pusztulás kapuját vagyonom előtt. Amikor pedig a barátaim is megtudják, hogy nálam vendégség és pálinka van, ott fognak kopogtatni kitartóan az ajtómon. Ha nem engedem be őket, az baj; ha beengedem őket, az csapás. Ha meg a vendégeimmel való beszélgetést kellemesnek találom, mint ahogy máskor én is kellemessé teszem a társalgást a vendéglátóm számára, akkor már bele is keveredtem a pazarlók társaságába, és már el is hagytam mértéktartó testvéreimet, és az ördögök testvériségéhez csatlakoztam. Ha ilyenné válok, akkor azontúl nem én szerzek vagyont mástól, hanem más szerez éntőlem. Ha pedig még ezeket a próbákat se bírom kiállni, akkor hogyan bírnám ki azt, hogy kapjak, de ne fogadjam el? Isten óvjon meg attól, hogy csalódnom kelljen, holott már bizonyosságom volt; és hogy hiányt szenvedjek, holott már bővelkedtem a javakban! Talán fiatalabb koromban még könnyebben el tudtam volna viselni ezt [a próbatételt, ami elé a datolyalé állított]. Ez a datolyalé az elszegényedés cselvetése, a sátán ámitása, az irigyek csapdája. Olyan édesség, ami bizony keserűséget hagy maga után! Mennyire rettegek, hogy Abu Szulajmán már megunta a társaságomat, és azért vet nekem mindenféle cselet [azzal, hogy megajándékoz]!

Egyszer nagy társaságban voltunk, egy nagyon visszafogott helyen. Az emberek csendesek voltak, és a helyiség nagy volt. Al-Hizámi távont ült tőlem. Odafordult hozzám al-Mekki, és azt mondta, de úgy, hogy mindenki hallotta: Mondd csak, Abu Oszmán, melyik a legfősvényebb ismerősünk? Azt feleltem: Abu Huzajl. Mire azt mondta: És még ki? Azt feleltem: Hát egyik ismerősünk, akit most nem neveznék meg. Mire al-Hizámi így szólt a terem másik végéből: Csakis rám gondolhat! Aztán így folytatta: Megirigyeltétek, hogy a takarékoskodók urai a helyzetüknek, és folyton gyarapodnak, egyre gazdagodnak. Nemtetszésüket fejezitek ki ezzel a jelzővel, de cselet is vettek nekik ezzel a névvel! Bőkezűnek nevezitek a pazarlót, felmentvén hibája alól; ugyanakkor fősvénynek nevezitek azt, aki vigyáz a vagyona, mivelhogy irigylik a jólétét! Így aztán se a tékozló nem menekszik meg [a vagyona elvesztésétől], de a takarékos se lehet békében.

³ Bejrúti kiadás 116 old. szövegvariánsa.